

ימים שאין בהם תחנון ותענית

משנה תענית טו, ב

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים.

רמ"א סי' קלא ס"א

ואפילו בימים שאין אומרים תחנון אומרים למנצח, מלבד בר"ח וחנוכה ופורים וע"פ וערב יוכ"פ וט' באב.

פסקי הסדור – הל' שחרית

אין אומרים אל ארך אפים לא בראש חודש ולא בחנוכה ופורים קטן וגדול ב' ימים ולא בערב פסח וט' באב.

מנהג ספרד שבכל יום שאין בו תחנון ונפילת אפים אין אומרים למנצח יענך ולא תפלה לדוד ... ואין צריך לומר ט' באב ופורים קטן שהוא י"ד וט"ו באדר ראשון ופורים גדול וחנוכה וראש חדש.

דברי נחמיה' סי' קלא (השלמה לשוע"ר)

אבל למנצח יענך שאומרים בכל יום, ואל ארך אפים שאומרים בב' וה' כמו שיתבאר, יש בהם מנהגים חלוקים. ובמדינתנו נוהגים שרק בר"ח וחנוכה ופורים גדול ופורים קטן (שהן י"ד וט"ו שבאדר ראשון ושני) וערב פסח וערב יו"כ וט' באב אין אומרים אותם (ואצ"ל בשבת וי"ט וחוה"מ ור"ה ויוכ"פ) ... אך יש מקומות שבכל יום שאין אומרים בו תחנון אין אומרים ג"כ למנצח, וכן הוא מנהג ספרד ... וכל זה בלמנצח יענך, דס"ל שכל הימים שאין אומרים תחנון אינם ימי צרה, אבל באל ארך אפים אין מוסיפים על מנהג מדינתנו שנתבאר.

שוע"ר סי' רפח

ג אבל מותר להתענות תענית חלום בשבת כשחלם בו ביום ... ומכל מקום אף שקורעים גזר דינו חוזרים ונפרעים ממנו על שביטל עיקר עונג שבת ומה תקנתו יתענה עוד תענית בחול שיתכפר לו ... אם היה ביום ראשון חנוכה או פורים או ערב יום הכיפורים או ראש חודש או חולו של מועד, וכל שכן יו"ט אפילו יו"ט ב' של גליות שלא יתענה עד אח"כ. אבל אם למחר הוא יום שאיסור התענית בו אינו אלא מנהג כגון בחדש ניסן אפילו בערב פסח או אסרו חג יתענה ... המתענה תענית חלום בראש חודש חנוכה ופורים ויו"ט אפילו יו"ט ב' של גליות וחולו של מועד צריך להתענות אח"כ תענית על תעניתו כמו בשבת.

שוע"ר סי' תכט

ט ואין מתענין בכל חדש ניסן ... וכל דברים אלו אינם מעיקר הדין אלא הם מנהג שנהגו בדורות האחרונים ... ואפילו תענית יום שמת בו אביו ואמו (שקורין יאר צייט) אין מתענין בכל החדש, אבל החתן והכלה ביום חופתם נוהגין להתענות אפילו בר"ח ניסן מטעם שיתבאר בסימן תקע"ג.

יב בכל החדש אף שאין אומרים תחנון אומרים למנצח יענך וגו' ובב' וה' אומרים אל ארך אפים אבל בערב פסח אין אומרים למנצח ואל ארך אפים ואין ערב פסח דומה לשאר ערב יום טוב כי הוא עצמו יום טוב כמ"ש בסי' תס"ח.

יז כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח, לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג בכל שלש רגלים, ואין מתענין אפילו חתן וכלה ביום חופתם ולא תענית יום שמת בו אביו ואמו כמ"ש בסי' תקס"ח ותקע"ג, ואיסור זה אינו אלא מנהג, אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח כמו שנתבאר.

יח במה דברים אמורים ביום שלאחר הפסח ושלאחר הסוכות, אבל ביום שלאחר חג השבועות מן הדין אסור להתענות בו.

שוע"ר סי' תסח

א בזמן שבית המקדש היה קיים אסרו חכמים לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום ולמעלה לפי שמחצות ואילך הוא זמן הקרבת הפסח וכל אדם שמקריב קרבן בכל ימות השנה אותו היום הוא יום טוב שלו מדבריהם.

שו"ע סי' תקנט

ד אין אומרים תחנון בת"ב ואין נופלין על פניהם, משום דמקרי מועד. הג"ה ... ואין אומרים אל ארץ אפים.

רמ"א סי' תקעג

מי שיש לו נישואין בחנוכה אין לו להענות, אבל אם יש לו נישואין בניסן מתענה בחום חופתו, אפילו בר"ח ניסן שהוא אחד מן הימים שמתענים בהם, כדלקמן סי' תק"פ.

מ"א שם

א בניסן מתענה. דאינו אלא מנהג (ב"ח), וני"ל דה"ה ל"ג בעומר ומר"ח סיון עד שבועות, ובימים שבין יוה"כ לסוכות, אבל באסרו חג וט"ו באב ובט"ו בשבט אינו מתענה, כיון שמוזכר בגמרא.

דברי נחמ"י (השלמה לשוע"ר)

א הלכתא בטלה מגילת תענית, והיא מגילה שבה כתבו חכמים הראשונים בזמן הבית הימים שאירע בהם נסים לישראל וקבעום יו"ט לאסור בתענית, ויש מהם שאסרום אף בהספד, ואחר חורבן הבית שערבה כל שמחה נמנו ובטלו כל אותן יו"ט ומותרים בהספד ובתענית, חוץ מחנוכה ופורים שכתובים ג"כ במגילה זו שקבעום יו"ט באיסור הספד ותענית, לא בטלום, מפני שהנסים שאירעו] בהם כבר הם גלויים ומפורסמים לכל ישראל ע"י המצות הנוהגין בהם ולא נכון לבטלם.

שוע"ר סי' תרד

א...אסור להתענות בו אפילו תענית חלום אע"פ שמותר להתענות תענית חלום אפילו בשבת ויו"ט מכל מקום בערב יום הכיפורים שהאכילה נחשבת כעינוי כמו שנתבאר אין להתענות בו אלא יאכל וישתה ויחשב לו כאלו התענה על חלמו.

ב ואם עבר וטעה והתענה כל היום צריך להתענות אחר יום הכיפורים תענית א' לכפר על מה שהתענה בערב יום הכיפורים.

שיחת ו' תשרי תשל"ה

שרייבט דער אלטער רבי אז מנהג ספרדים (מ"ס) אז בשעת מ'זאגט ניט קיין תחנון זאגט מען ניט קיין א"א"א און מ'זאגט ניט קיין למנצח, מצד דערויף וואס מ'זאגט ניט קיין תחנון ... זאגט מען ניט קיין "אא"א" ... לויט די הנהגה פון סידור ... ניט נאר תחנון נאר למנצח און א"א"א אויך ניט".

תורת מנחם ח"ג ע' 191

ט. בנוגע לקביעת יום טוב, הילולא או יומא דפגרא – כיון שע"פ נגלה דתורה ישנה סוגיא שלימה בגמרא (במסכת ר"ה) אודות ביטול הימים טובים שנזכרו במגילת תענית, ושליטת קביעת ימים טובים נוספים, כלשון הגמרא "בטלה מגילת תענית, קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין" (בתמ"י) – ... ולאידך, רואים בפועל המנהג בכל תפוצות ישראל – "מנהג ישראל תורה היא" – שניתוספו כו"כ ימים שנקבעו ליום טוב על נס שנעשה לקהל, או על נס שנעשה לאדם מסויים, או על נס שנעשה לצדיק.

וכבר האריך בזה בשו"ת החתם סופר, ומסקנת הדברים – ע"פ התירוץ השני בגמרא שם "בזמן שביהמ"ק קיים אסורין (הימים האלו הכתובים במגילת תענית, בהספד ותענית), מפני ששמחה היא להם, אין ביהמ"ק קיים מותרין, מפני שאבל הוא להם" [כלומר: אותם ימים שנקבעו לימים טובים בגלל מאורעות הקשורים עם בנין ביהמ"ק, מזכירים ומדגישים יותר את החורבן] – שהכלל ש"קמייתא בטול (בגלל ש"בטלה מגילת תענית") אחרנייתא מוסיפין" (בתמ"י), אינו שייך לקביעת ימים טובים על נס שאירע בזמן הגלות ובחוק לארץ (או אפילו על נס שנעשה בארץ ישראל, אלא) שאינו קשור עם ביהמ"ק או עם ירושלים בבניה.